

פרשת בראשית התשפ"א

ari.kahn@biu.ac.il

הרב ארי דוד קאהן

1. בראשית פרק ז, א-יז

(א) והאדם ידע את-חנה אשתו ותר ותלד את-קין ותאמר קנתי איש את-ה': (ב) ותסוף ללדת את-אחיו את-הבל ויהי-הבל בעה צאן קינו הנה עבד אדמה: (ג) ויהי מקץ ימים ויבא קין מסרי האדמה מנחה לה': (ד) והבל הביא גם-הוא מבכרות צאנו ומחלב הקו וישע-ה' אל-הבל ואל-מנחתו: (ה) ואל-קין ואל-מנחתו לא ישע ויחר לקין מאד ויפלו פניו: (ו) ויאמר ה' אל-קין למה תרה לך ולמה נפלו פניך: (ז) הלא אם-תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת חסץ ואליך תשוקתו ואתה תמשל-בו: (ח) ויאמר קין אל-הבל אחיו ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל-הבל אחיו ויהרגהו: (ט) ויאמר ה' אל-קין אי הבל אחיך ויאמר לא ידעתי השמר אחי אנכי: (י) ויאמר מה עשית קול דמי אחיך צעקים אלי מן-האדמה: (יא) ועתה אביר אתה מן-האדמה אשר פצתה את-פיה לקחת את-דמי אחיך מידיך: (יב) פי תעבד את-האדמה לא-תסוף תת-כחה לך נע ונד תהיה בארץ:

2. בראשית פרשת בראשית פרק ג, א-כד

(א) והנחש הנה ערום מפל חית השדה אשר עשה ה' אלהים ויאמר אל-האשה אף כיי-אמר אלהים לא תאכלו מפל עץ הגן: (ב) ותאמר האשה אל-הנחש מפחי עץ-הגן נאכל: (ג) ומפחי העץ אשר בתוך-הגן אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן-תמתנו: (ד) ויאמר הנחש אל-האשה לא-מות תמתנו: (ה) כי ידע אלהים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלהים ידעי טוב ורע: (ו) ותרא האשה פי טוב העץ למאכל וכי תאנה-הוא לעינים ונחמד העץ להשפיל ותקח מפיתו ותאכל ותתן גם- לאישה עמה ויאכל: (ז) ותפקחנה עינו שניהם וידעו פי עירמם הם ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם חגרת: (ח) וישמעו את-קול ה' אלהים מתהלך בגן לחיות תיום ויתחבא האדם ואשתו מפני ה' אלהים בתוך עץ הגן: (ט) ויקרא ה' אלהים אל-האדם ויאמר לו איפה: (י) ויאמר את-קולך שמעתי בגן ואיבא כיי-עירם אנכי ואחבא: (יא) ויאמר מי הגיד לך פי עירם אתה המוהעץ אשר צויתוך לבלתי אכל-ממנו אכלת: (יב) ויאמר האדם האשה אשר נתת עמדי הוא נתנה-לי מוהעץ ואכל: (יג) ויאמר ה' אלהים לאשה מה-זאת עשית ותאמר האשה הנחש השיאני ואכל: (יד) ויאמר ה' אלהים ואל-הנחש פי עשית זאת אביר אתה מפל-הבהמה ומפל חית השדה על-גחנה תלך ועפר תאכל כל-ימי חייך: (טו) ואיבהו אשית בינך ובין האשה ובין זרעה ובין זרעה הוא ישופה ראש ואתה תשופנו עקב: (טז) אל-האשה אמר הרבה ארבה עצבותו והרנד בעצב תלדו בנים ואל-אישך תשוקתך והוא ימשל-בך: (יז) ולאדם אמר כיי-שמעת לקול אשתך ותאכל מוהעץ אשר צויתוך לאמר לא תאכל ממנו ארורה האדמה בעבורך בעצבו תאכלנה כל ימי חייך: (יח) ומויז ודרור תצמית לך ואכלת את-עשב השדה: (יט) בזעת אפיד תאכל לחם עד שובך אל-האדמה פי ממנה לקחת כיי-עפר אתה ואל-עפר תשוב: (כ) ויקרא האדם שם אשתו חנה כיי הוא היתה אם פליתי: (כא) ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתבות עור וילבשם: (כב) ויאמר ה' אלהים הן האדם הנה היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע ועתה פו-ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעלם: (כג) וישלחהו ה' אלהים מגן-עדן לעבד את-האדמה אשר לקח משם: (כד) ויגרש את-האדם וישכן מקדם לגן-עדן את-הכרבים ואת לבהט החרב המתפכט לשמר את-הדרך עץ החיים:

3. בראשית פרשת בראשית פרק ב, א-כד

(א) וַיִּכְלְוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל-צָבָאָם: (ב) וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֶאכֶתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבַּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְכַל-מְלֶאכֶתוֹ אֲשֶׁר-מְלֶאכֶתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: (ג) וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת-יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיִּקְרָא אֹתוֹ כִּי יוֹם שְׁבַת מְכַל-מְלֶאכֶתוֹ אֲשֶׁר-בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: פ (ד) וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בַּיּוֹם עָשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם: (ה) וְכָלוּ שֵׁיחַ הַשָּׂדֶה טָרֵם יְהִיָּה בְּאָרֶץ וְכָל-עֶשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרֵם יִצְמַח כִּי לֹא הִמְטִיר ה' אֱלֹהִים עַל-הָאָרֶץ וְאָדָם אֵין לְעֹבֵד אֶת-הָאֲדָמָה: (ו) וְאֵד יַעֲלֶה מִן-הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת-כָּל-פְּנֵי-הָאֲדָמָה: (ז) וַיִּיצֶר ה' אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם עֹפָר מִן-הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְגַנֵּשׁ חַיָּה: (ח) וַיִּטֶּע ה' אֱלֹהִים גֶּזֶן-בְּעֵדֶן מִקְדָּם וַיִּשֶׂם שֵׁם אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר יִצָּר: (ט) וַיִּצְמַח ה' אֱלֹהִים מִן-הָאֲדָמָה פְּלִיטִים וְנָחֵם לְמַרְאֵה וְטוֹב לְמַאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הָגֶזֶן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע: ... (טו) וַיִּקַּח ה' אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם וַיְנַחֲהוּ בְּגֶזֶן עֵדֶן לְעֹבְדָה וּלְשִׁמְרָה: (טז) וַיִּצַּו ה' אֱלֹהִים עַל-הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ-הַגֶּזֶן אָכַל תֹּאכַל: (יז) וּמִעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בַיּוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת: (יח) וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים לֹא-טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה-לּוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ: (יט) וַיִּיצֶר ה' אֱלֹהִים מִן-הָאֲדָמָה פְּלִי-חַיִּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל-עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל-הָאָדָם לְרֵאוֹת מֵהֵ-יִקְרָא-לּוֹ וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא-לּוֹ הָאָדָם נִפְשׁ חַיָּה הִוא שְׁמוֹ: (כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל-הַבְּהֵמָה וְלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְלִכָּל חַיִּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא-מִצָּא עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ: (כא) וַיִּפֹּל ה' אֱלֹהִים מִן-הָאֲדָמָה עַל-הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶחָת מִצַּלְעֹתָיו וַיִּסְגֹּר בְּשׂוֹר תַּחְתָּנָה: (כב) וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת-הַצִּלְעֵ אֲשֶׁר-לָקַח מִן-הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבָאָהּ אֶל-הָאָדָם: (כג) וַיֹּאמֶר הָאָדָם וְאֵת הַפֶּעַם עֵצָם מְעַצְמִי וּבִשׂוֹר מִבִּשְׂרוֹ לֹאֵת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לָקַחְתִּי-זֹאת: (כד) עַל-כֵּן יִעֲזֹב-אִישׁ אֶת-אָבִיו וְאֶת-אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד: (כה) וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבָּשְׂשׁוּ:

4. בראשית פרשת בראשית פרק א פסוק כו - כח,

(כו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ וַיְרַדּוּ בְדִגְתַּת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְבְהֵמָה וּבְכָל-הָאָרֶץ וּבְכָל-הַרְמֵשׁ הַרְמֵשׁ עַל-הָאָרֶץ: (כז) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצַלְמֵ אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקִבָה בָּרָא אֹתָם: (כח) וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פָּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת-הָאָרֶץ וּכְבִשְׁתֶּה וַיְרַדּוּ בְדִגְתַּת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל-חַיָּה הַרְמֵשׁוֹת עַל-הָאָרֶץ:

5. רש"י בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק א

וְהָאָדָם יָדַע - כִּבְר קָדָם הֶעֱנֵנוּ שֶׁל מַעֲלָה, קָדָם שֶׁחֲטָא וְנִטְרַד מִגֶּזֶן עֵדֶן, וְכֵן הִתְרַיֵּן וְהִלְדָּה, שָׂאם כָּתַב וַיְדַע אָדָם, נִשְׁמַע שֶׁלְאַחַר שֶׁנִּטְרַד הָיוּ לוֹ בְּנִים: קִין - עַל שֵׁם קַנְיִתִּי: אֵת ה' - כְּמוֹ עִם ה', כְּשֶׁבָרָא אוֹתִי וְאֵת אִישִׁי, הוּא לְבַדּוֹ כְּרָאָנוּ אָבֵל בְּזֶה שֶׁתְּפִים אָנוּ עִמּוֹ (נדה ל"א): אֵת קִין, אֵת אַחִיו אֵת הַבֵּל - שֶׁלֵּשׁ אֲתִים רַבּוּיִים הֵם, מְלַמֵּד, שֶׁתְּאוּמָה נוֹלְדָה עִם קִין, וְעַם הַבֵּל נוֹלְדוֹ שְׁתִּים, לְכֵן נֹאמַר וַתִּסָּף:

6. בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק יז, יז

וַיַּדַּע קִין אֶת-אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֵד אֶת-חַבְנוּךְ וַיְהִי בְּנָה עֵיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעֵיר כְּשֵׁם בְּנוֹ חַבְנוּךְ:

7. בכור שור בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק א

קַנְיִתִי אִישׁ אֶת-ה'. קַנְיִתִי אוֹתוֹ בְּגוֹפִי וּבְצַעֲרִי וּבְעַצְבוֹנִי אֵת הַקְדוֹשׁ כְּרוּךְ הוּא לְשַׁב אֵת עוֹלָמוֹ, וְאִם אִישׁ הַמְתִּי הִנֵּה אִישׁ שְׁלֵמִתִּי.

8. חזקוני בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק א

[והאדם ידע את וגו' למשכב]. קַנְיִתִי אִישׁ אֵת ה' בְּבִרְיַאת עוֹלָם דֵּהֵינּוּ מִבְּרֵאשִׁית עַד אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם לֹא נִזְכַּר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵלֶּה בְּשֵׁם אֱלֹקִים לֹמַר שֶׁבְרָא עוֹלָמוֹ בְּמַדַּת הַדִּין וּבְעֵשִׂיית הָעוֹלָם וּבְתִיקוֹנוֹ דֵּהֵינּוּ מֵאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם עַד וְהָאָדָם יָדַע הוּא נִזְכַּר בְּשֵׁתִי אַזְכּוֹרוֹת לֹמַר לֵךְ שִׁשִׁיתָ הַרְחַמְתִּים עִם מַדַּת הַדִּין אוֹלֵי יוֹכַל עוֹלָמוֹ לְעַמּוֹד וְאֵל תְּשִׁיבֵנִי אִף כִּי אִמַר אֱלֹקִים, אֲשֶׁר בְּתוֹךְ הָגֶן אִמַר אֱלֹקִים, כִּי יוֹדַע אֱלֹקִים, לְפִי שֶׁהֵן דְּבַרֵי הַנַּחֲשׁ וְחוּה, וּמִן וְהָאָדָם יָדַע וְאֵילֶךְ שִׁיצַר הָרַע בָּא וּמִתְגַּדֵּל בְּבִרְיוֹת סִילַק הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵת מַדַּת דִּינֵנו וְנִזְכַּר בְּמַדַּת הַרְחַמְתִּים לְבַדָּה לְהַתְנַהֵג בַּה עִם בְּרִיּוֹתָיו כְּדִי לְהַעֲמִיד וּלְקַיִם עוֹלָמוֹ.

והאדם ידע את חוה אשתו. אחר שראה שנטרד מגן עדן בחטאו ונקנסה עליו מיתה ולא יחיה לעולם, הוצרך להזדווג עם חוה לקיום המין להשאיר אדם אחריו. ודע כי התשמיש בלשון התורה נקרא "ידיעה", ועוד תאות התשמיש היתה סבתה עץ הדעת, ולכן נקרא בשם ידיעה.

10 בראשית פרשת לך פרק יד פסוק יא - כד, יא-כד

(יא) וַיִּקְחוּ אֶת-כָּל-רֶכֶשׁ סֹדֶם וְעַמֹּרָה וְאֶת-כָּל-אֲקֻלָּם וַיֵּלְכוּ: (יב) וַיִּקְחוּ אֶת-לוֹט וְאֶת-רְכֻשׁוֹ בֶן-אָחִיו אַבְרָם וַיֵּלְכוּ וְהָיָה יוֹשֵׁב בְּסֹדֶם: (יג) וַיָּבֹא הַפְּלִיט וַיִּגַּד לְאַבְרָם הָעֵבֶרִי וְהוּא שָׁכַן בְּאֵלְנֵי מְמֹנָה הָאֲמֹרִי אָחִיו אֲשֶׁלַּל וְאָחִיו עֵנֶר וְהֵם בְּעֹלֵי בְרִית-אַבְרָם: (יד) וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁפָּה אָחִיו וַיִּרְקַח אֶת-חֲנִיכָיו לְיָדוֹ בֵּיתוֹ שְׁמֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיְחַפֵּף עַד-דָּן: (טו) וַיִּחְלַק עֲלֵיהֶם לְיָלֵהּ הָיָה וַעֲבָדוּ וַיִּפְסַם וַיִּרְדְּפֵם עַד-חֹבֶבָה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדַמְשֶׁק: (טז) וַיֵּשֶׁב אֶת-כָּל-הַרְכָּשׁ וְגַם אֶת-לוֹט אָחִיו וּרְכֻשׁוֹ הַשֵּׁיב וְגַם אֶת-הַנְּשִׁים וְאֶת-הָעָם: (יז) וַיֵּצֵא מֶלֶךְ-סֹדֶם לְקִרְאתוֹ אֶחָיו שׁוּבוּ מֵהַכּוֹת אֶת-כַּדְרֵלְעָמֶר וְאֶת-הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ אֲלֵעֲמֶק שְׁוֵה הָיָה עִמָּךְ הַמֶּלֶךְ: (יח) וּמִלְכֵי-צָדֵק מֶלֶךְ שְׁלֹם הוֹצִיא לָחֶם וַיָּזוּ וְהָיָה כְּהֵן לְאֵל עֲלִיּוֹן: (יט) וַיִּבְחָהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֲלִיּוֹן קָנָה שְׁמַיִם וְאָרֶץ: (כ) וּבְרוּךְ אֵל עֲלִיּוֹן אֲשֶׁר-מָגַן צְרוּךְ בְּזֶרֶךְ וַיִּתְּרֵלּוּ מִעֲשׂוֹר מִפֶּל: (כא) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ-סֹדֶם אֶל-אַבְרָם תְּוִלֵּי הַנֶּפֶשׁ וְהַרְכָּשׁ קַח-לָךְ: (כב) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-מֶלֶךְ סֹדֶם הֲרַמְתִּי זָדוֹ אֵל-הָאֵל עֲלִיּוֹן קָנָה שְׁמַיִם וְאָרֶץ: (כג) אִם-מְחֹטֵט וְעַד שְׂרוּךְ-נֶעַל וְאִם-אֶקַּח מִכָּל-אֲשֶׁר-לָךְ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הַעֲשִׂיתִי אֶת-אַבְרָם: (כד) בְּלַעֲדֵי כִּי אֲשֶׁר אֶקְלוּ הַנְּעָרִים וְחָלַק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הֵלְכוּ אִתִּי עֵנֶר אֲשֶׁלַּל וּמִמָּרָא הֵם יִקְחוּ חֶלְקָם: ס

11 הכתב והקבלה בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק א

קראה האחד בשם קנין והשני הבל כי קנין האדם להבל דמה, ולא רצתה לפרש זה ע"כ לא נכתב טעם בשם השני, ע"כ. ובמדרש הנעלם איתא לאחר שחטאו וידעו עונם על מה שעברו התמררו על מה שחטאו והיא יותר מפני שהיא תחלה לעברה לעבור על שמו הגדול, כיון שנולד לה בן הרגישה בדבר ואמרה קניתי איש את השם, שהוא השם המיוחד, וע"כ לא אמרה שם המשותף. אמר ר"א חזרה חוה להתודות על אותו עון שעברה ואמרה לא יהיה זה כמונו לתת כבודו לאחר זולתו אבל זה את השם ממש ולא לאחרי, וכן חנה אמרה ונתתיו לה' כל ימי חיי, ולא לשם אחר, ועל זה אמרה תורה כי לא תשתחוה לאל אחר כי ה' קנא שמו אל קנא הוא, ע"כ. מסתר לשונם לסיים במקרא מדבר מלשון קנאה, שענינו התפעלות הנפש בהעברת הכבוד מן הראוי לבלתי ראוי, וגם התחיל בלשון לתת כבודו לאחר זולתו שהוא בעצמו המכוון בלשון קנאה, נ"ל שפירושו קניתי על כונת קנאה ואין זה תימה כ"כ, כי מצאנו (יחזקאל ח') סמל קנאה המקנה, שהיה משפטו המקניא (רשב"ם), ובא כדרך בעלי ה"א משרש קנאה ויהיה טעם קניתי איש את ה', אנכי בפשעי גרמתי לאישי להקניט את ה' (איר פראנלאססטע מיינען מאנן גאטט צו ערצירנען), וענין הקנטה וכעס נכלל ג"כ בלשון קנאה, כמו הם קנאוני בלא אל. ולשום פשעה ועונה נגדה תמיד קראה הבן בשם קין על ההפך, שהוא יהיה איש שיקנא לכבוד ה', לחוס על כבודו יתברך ולנקום נקמת ה' בעובדי פסל שימירו כבוד עליון לבלתי ראויים. ולזה לא אמרה קניתי בן כ"א איש, שמוסב על בעלה ואישה, כנ"ל כונתם אף שיש לפי זה קצת זרות בלשון המקרא. ולפי זה גם שם הבל על כונה זו לזכרון עונה תמיד שעשתה מעשה הבל ותעתועים. ולבל יראה כדבר זר לבאר קניתי מענין קנאה אמרתי להרחיב קצת, כי אחר ההתבוננות יראה ענין הקנאה קרוב לענין הקנין, כי קנין הוא שם לדבר הבא לרשות אדם ומיוחס אליו והוא בעליו (אייגענטהום), והקנאה היא שחושב בלבו שהמעלה והיתרון שיש לזולתו ראוי יותר להיות קנין שלו והוא יהיה בעל אותה המעלה והיתרון (ולפי שהרגשה זו פועלת על הרוב הכעס והחימה, לכן ישמשו הכתובים לשון קנאה גם על הכעס והחימה), ולפי זה שרש קנה וקנא יורה על הבנין והסתירה דבר והפוכו כשרש סקל על זריקת האבנים (שטייניגען) ועל סילוק האבנים (ענטשטייניגען) וכדומה לזה הרבה שרשים בלשון, ככה שרש קנה יורה על היות הקנין וישיותו, שהדבר ישנו ברשותו והוא בעליו (אנגעאייגענט), ושרש קנא יורה על העדר הקנין שנשלל ממנו דבר שלפי דמיונו ראוי להיות קנינו (ענטאייגענט). וכן לא נמנעו רבותינו בכמה מקומות לפרש קנה לענין קנאה, כמו מקנה אף על עולה (איוב ל"ו) תרגומו קנאתא ורוגזא עלוי יסק. וגם ע"ד הפשט פירש החכם רבי אברהם פייצול שם מקנה לשון חימה וכעס. ועל כונה זו הבינוהו (תענית ח') קנאה ואף באים על המגיס ומתרומם בדעתו ומתעלה בנפשו. (ורש"י בפי' לאיוב שם הבין דלרבותינו יהיה מקנה לשון קנין, לכן טען עליהם שהניקוד אינו מורה על הדיבור, ע"ש. ובאמת הבינוהו לשון קנאה, ומלת אף היא בחסרון וי"ו השיתוף כמו שמש ירד עמד זבולה). ובבראשית רבה (פכ"א) איתא, יושב

אהל ומקנה, לשעבר היה מקנין להקב"ה במטמוניות חזרו להיות מקנין אותו בפרהסיא אשר שם מושב סמל הקנאה המקנה, הנה פי' ג"כ מקנה לשון קנאה, וכן במכילתא רפ"א יתרו, אחד משבע שמות דיתרו היה קיני, לפי שקינא לשמים וקנה לו תורה, והראב"ע ראש הפשטנים פירש אל קנא השם בראך. הנה פירש קנא מן קונה שמים וארץ. והתחלפות בעלי הה"א עם בעלי האל"ף מצוי מאד, כמו לא יכלה ממך מקבור מתך (חיי שרה כ"ג) עיקר שרשו כלא באל"ף וקמץ ובא כבעלי הה"א, אשר כליתני היום הזה (ש"א כ"ה) והראוי כלאיתיני. וכן ואת בניהו כלו בבית (ש"א ו') והראוי כלאו ובא ע"ד נל"ה. וכן מלו תוכך חמס (יחזקאל כ"ח) שרשו מלא ובא ע"ד בעלי הה"א. וכן לכלא הפשע (דניאל ט') שרשו כלה ובא באל"ף. וכן מכל אורח רע כלאתי רגלי (תהלים קי"ט) נכתב באל"ף ונקרא כבעלי הה"א: מעתה אל תתמה לפרש קניתי כמו קנאתי ענין הכעסה. ובתקונים (תקון ס"ט ד' ק"ה) קין אתקרי על שם דקני על אחוה בגין דחמא דקרבני' אתקבל לי' ברעוא. ביאורו ג"כ ענין קנאה:

12. רש"י בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק ג

מפרי האדמה - מן הגרוע, ויש אגדה שאומרת זרע פשתן הנה:

13. אבן עזרא בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק ג

ויהי מקץ ימים שעבד קין את האדמה הביא המנחה אל המקום שקבע לתפלתו, ולא ישרו בעיני דברי האומרים כי המנחה הביאה אל אביו. ובעבור שכתוב מבכורות צאנו, יש סמך כי לא הביא קין מן הבכורים:

14. רד"ק בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק ג

ויהי מקץ ימים - מעת שהחל לעבוד את האדמה, לאחר ימים הביאו מנחה לה', ולא זכר כמה ימים, ויש לפרש ימים שנה כמו "ימים תהיה גאולתו" (ויקרא כ"ה ל') כלומר' אחר שנה משעבד את האדמה הביא לו ממה שהוציאה לו האדמה מנחה במקום שקבע לו אדם לתפלה ולקרבתו וכן בניו עמו, כי מן הדומה הקריב אדם קרבן לה', מפרי האדמה ומן הצאן ומן הבקר, וזה דרך ההודאה לאל. ואף על פי שהכתוב לא זכר מזה. וכן אמרו רז"ל (חולין ס') שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה לו במצחו, שנא' "מקרין מפריס" ובניו למדו ממנו והביאו כל אחד מהמלאכה שבה היה מתעסק ולהודות לאל על הטובה שנתן לו בעבודתו. ואמר מפרי, ולא זכר מאי זה פרי, וידמה כי מן הפחות היה, או אחר שאכל הוא הביא מן הנותר לפניו וכל זה הוא בדרך בזיון, לפיכך לא נרצה קרבנו, גם לא הביא מן הבכורים, כי אם הביא היה אומר כמו שאמר בהבל, לפיכך לא נתקבל קרבנו. ובמדרש (פדר"א כ"א) זרע פשתן הביא לפיכך נאסרו כלאי בגדים שלא יתערב מה שהוא ממנחת קין עם מה שהוא ממנחת הבל:

15. בכור שור בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק ג

מפרי האדמה. ואין כתוב בקרבנו לשון "חלב" דלא כתב "מחלב כליות חטה"¹¹, שלא הביא מן המוטב, ובהבל כתיב "חלביהן", שהביא מן המוטב.

16. חזקוני בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק ג

מקץ ימים שנולדו. שנה תמימה נקראת ימים על שם שכל הימים חוזרים לסידרן כבתחלה בארוכה ובקצרה. ויבא קין מפרי האדמה ממותר מאכלו כדכתיב ויהי מקץ ימים ויבא קין וגו' לאחר זמן. כאן פרש"י זרע פשתן הביא. ולפיכך אל מנחתו לא שעה לפי שהביא ממותר מאכלו ומן האדמה שנתקללה אבל הבל הביא דבר חשוב קודם שנהנה מהן כדכתיב מבכורות צאנו ומחלביהן. ולפי שבא קלקול על ידי שני קרבנות הללו הזהירם הקדוש ברוך הוא שלא יתחברו צמר ופשתים יחדיו.

17. רא"ש בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק ג

ויבא קין מפרי האדמה. ממותר מאכלו ויהי מקץ ימים ויבא קין ולפי' הקפיד עליו הקדוש ברוך הוא אבל הבל אחיו לא רצה ליהנות עד שיביא קרבן מהם כדכתיב מבכורות צאנו ורז"ל אמרו קין הביא זרע פשתן והבל הביא מבכורות צאנו ולכן נאסרו צמר ופשתים יחדיו:

18. רבינו בחיי בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק ג

מפרי האדמה. היה לו להביא בכורים מפרי האילן משבעת המינים, אבל יגיד הכתוב פחיתותו וצרות עיניו, כי היה איש רע עין, וזה שלא אמר מראשית פרי האדמה, אבל "מפרי האדמה" כלומר מן הפחות שבכל, וזרע פשתן היה, כמו שדרשו רז"ל: (תנחומא בראשית ט) והכתובים יורו כן, כי על כן קצר במנחתו שלא היתה רצויה והאריך במנחתו של הבל הרצויה, וזהו שאמר: מבכורות צאנו ומחלבהן, כי הבל הביא בכורים מדבר הראוי לקרבן, וקין הביא פירות שאינם ראויים לקרבן, ולא בכורי פירות אלא פחות שבפירות, וכן דרשו במדרש: (ב"ר כב, ח) משל לעבד שאוכל את הבכורות ומשגר למלך את הסייפות, כלומר האחרונות. תרגום ירושלמי: (בראשית מד, יב) ובקטן כלה, סייף:

מנחה לה'. המנחה הזאת היתה ביום חמשים לבריאת עולם, בין לדברי רבי אליעזר בין לדברי רבי יהושע, וכן דרשו רז"ל בכראשית רבה: (ב"ר כב, ז) מפרי האדמה מנחה, רבי אליעזר ורבי יהושע, רבי אליעזר אומר בתשרי נברא העולם, רבי יהושע אומר בניסן נברא העולם, ואומר שם: הכל מודים בין לדברי זה בין לדברי זה, לא עשה הבל קיימא בעולם אלא חמשים יום. וממה שהקפידו שני חכמים האלה על חמשים יום, יצא לנו טעם למה שנצטוינו בתורה להקריב מנחה ביום העצרת, כנגד קין והבל שהקריבו מנחה ביום חמשים, כי מתוך אותה המנחה תתברר אמתת הנבואה, והוא שכתוב: ויאמר ה' אל קין. ותתברר ההשגחה, גם העונש והשכר, הכל נכלל שם.

ויש לך להתבונן מכאן על נפלאות הש"י, איך הוא מדקדק בנתינת העונש והשכר, כי לא ישא פני איש שלא יענישונו, ולא יקפח את שכרו שלא יגמלנו, שהרי הבל שנהרג ביום חמשים קבל שכרו, ונתעלה משה לקבל התורה ביום חמשים, וקין שהרג ביום חמשים נתקלל בו ביום, וכחו שהוא יצה"ר עתיד ליענש ולהתבטל מן העולם ביום חמשים דהקב"ה, שכתוב בו: (תהלים צ, ד) "כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול" וגו'. והכל מדה כנגד מדה ממנו יתברך שמו, אשר בידו נפש כל חי, ומענישם וגומלם כרצונו, והכל משפט כי לו הפלס ומאזני משפט. ומזה מנעה התורה חמץ בקרבן מנחה שיש בו רמז ליצה"ר, ואמר הכתוב בכ"מ: (ויקרא ו, י) "לא תאפה חמץ", אבל ביום חמשים צוה בפירושו: (ויקרא כג, יז) "חמץ תאפינה". מפני שיום חמשים של עצרת הוא כנגד היובל הגדול אשר לעולם, שיעקר יצה"ר ויאבד זכרו, והבן זה.

19. בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה כב

ד - ויהי מקץ ימים (בראשית ד, ג), רבי אליעזר ורבי יהושע. רבי אליעזר אומר בתשרי נברא העולם. רבי יהושע אומר בניסן נברא העולם. מאן דאמר בתשרי נברא העולם עשה הבל קיים מן החג ועד החנוכה. מאן דאמר בניסן נברא העולם עשה הבל קיים מן הפסח ועד העצרת. בין לדברי אלו בין לדברי אלו הפל מודים שלא עשה הבל בעולם יותר מחמשים יום.

ו - וישע ה' אל הבל ואל מנחתו (בראשית ד, ד), נתפס ממנו. (בראשית ד, ה): ויאמר ה' אל קין למה חרה לך ולמה נפלו פניך, (בראשית ד, ז): הלא אם תיטיב שאת, ברכה, כמה דאת אומר (ויקרא ט, כב): וישא אהרן את ידו אל העם ויברכם. ואם לא תיטיב שאת, קללה, דכתיב (ויקרא כב, טז): והשיאו אותם עון אשמה.

20. שמות פרשת משפטים פרק כג פסוק טז,

ותג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה ותג האסף בצאת השנה ב: אסף את מעשיך מן השדה:

21. דברים פרשת ראה פרק טז פסוק יג,

חג הסוכות תעשה לך שבועת זמים באספך מגרנך ומיקבך:

22. רש"י דברים פרשת ראה פרק טז פסוק יג

באספך - בזמן האסיף שאפה מכניס לבית פרות הקיץ; **דבר אחר** — באספך מגרנך ומיקבך, למד שמספכיו את הספה בפסלת גרן וקב (ראש השנה י"ג; סוכה י"ב).

23. תלמוד בבלי מסכת שבת דף כא עמוד ב

מאי חנוכה? דתנו רבנן: בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון, דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון. שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא **פך אחד** של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה.

24. בראשית פרשת וישלח פרק לב פסוק כה, כה

ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר:

25. רש"י בראשית פרשת וישלח פרק לב פסוק כה

ויותר יעקב - שכח פפים קטנים וחזר עליהם (חולין צ"א):

26. בראשית פרשת וישלח פרק לג פסוק ט - יז

(ט) ויאמר עשוני ישלח יחב אחי זהו לך אשר לך: (י) ויאמר יעקב אל-נא אמ-נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מזדוי פני על-פני ראיתי פניך פראת פני אלהים ותרצני: (יא) קח-נא את-ברכתי אשר הבאת לך פני-חנני אלהים וכי יש-לי-כל ויפצרו-בו ויקח: (יב) ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך: (יג) ויאמר אליו אחנו ידע פני-הילדים רפים והצאן והבקר עלות עלי ודפקום יום אחד ומתו פלי-הצאן: (יד) יעבר-נא אחנו לפני עבדו ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני וליהגל הילדים עד אשר-אבא אל-אחנו שעירה: (טו) ויאמר עשוני אציגה-נא עמך מו-העם אשר אתי ויאמר למה זה אמצא-חן בעיניו אדני: (טז) וישב ביום ההוא עשוני לדרפו שעירה: (יז) ויעקב נסע סכתה ויבן לו פית ולמקנהו עשה ספת על-פני קרא שם-המקום ספות: ס